

musische vorming met gedetineerden

1. 1. 1.
1. 1. 1.

80-140

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel.: 243736/243737/243738/243739

Inhoud

	blz.
<i>Deel een:</i>	
1. De Doelgroep	5
<i>Profiel van een groep</i>	
2. Doelstellingen	7
<i>van huis van bewaring en gevangenis</i>	
<i>van het Bajesprojekt</i>	
3. Inhoud en werkvormen	9
4. De ruimte waarin gewerkt wordt	11
5. Opzet van een programma en plaats binnen een huis van bewaring c.q. gevangenis	13
6. Werkplan	15
7. Evaluatie	17
 <i>Deel twee: Leergangen</i>	
1. Algemene opmerkingen	23
2. Leergang 1 t/m 8	25
3. Een paar eenmalige activiteiten	39

Inleiding

De aanleiding tot dit boekje is een reeks ervaringen, opgedaan tijdens het werken met groepen jeugdige gedetineerden in voorarrest, in het huis van bewaring in Rotterdam.

We hopen hiermee wat nuttige informatie te kunnen verschaffen aan iedereen die, op welke manier dan ook, betrokken is bij het gevangeniswezen.

Voor hen die een vergelijkbaar vormingsproject willen starten zal het zinnig zijn iets te vernemen over de specifieke mogelijkheden en beperkingen van het werken met gedetineerden.

Voor anderen kan het wellicht bijdragen tot een beter begrip van de zin van dit werk.

Het project waaruit onze gegevens worden geput is een initiatief van de Stichting Muische Vorming Rotterdam en draagt de naam „Het Bajesproject“.

In het project zijn een viertal begeleiders werkzaam – twee afkomstig uit de beeldende kunsten, twee gespecialiseerd in het groepswork (sociale akademie en psychologie).

Om, behalve de kale tekst, ook iets van de sfeer en van de door gevangenen gemaakte produkten te tonen, is het boekje als volgt ingedeeld: voor het eerste deel zijn de rechterpagina's gereserveerd voor de "normale" tekst.

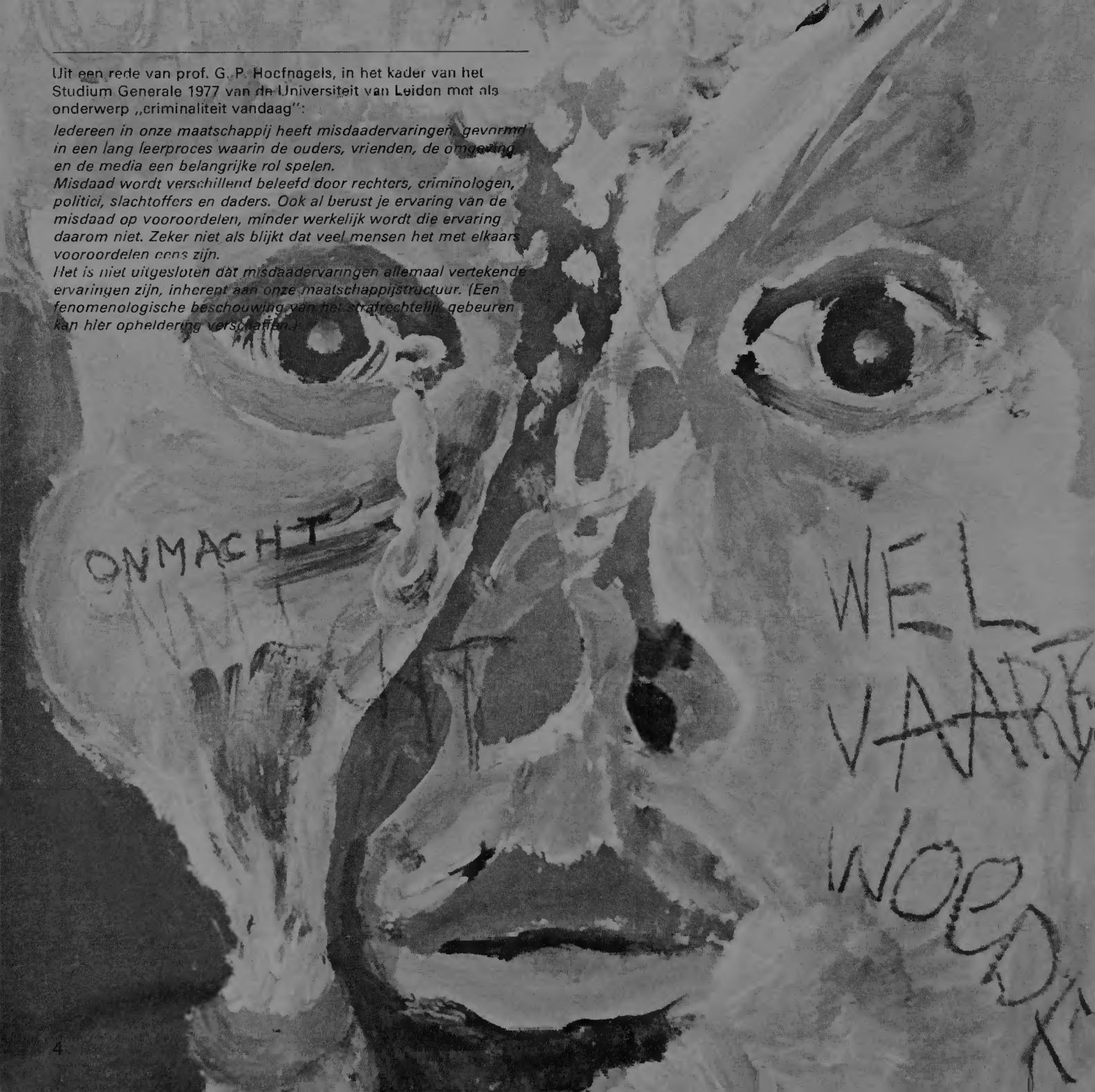
U leest dus van pag. 2 verder op pag. 4, pag 6 etc. op de linkerpagina's zijn tekeningen, gedichtjes, verhalen etc. van gedetineerden afgedrukt, of krantenartikelen e.d. die betrekking hebben op het onderwerp.

Uit een rede van prof. G.P. Hoofnagels, in het kader van het Studium Generale 1977 van de Universiteit van Leiden met als onderwerp „criminaliteit vandaag“:

Iedereen in onze maatschappij heeft misdaadervaringen, gevormd in een lang leerproces waarin de ouders, vrienden, de omgeving en de media een belangrijke rol spelen.

Misdaad wordt verschillend beleefd door rechters, criminologen, politici, slachtoffers en daders. Ook al berust je ervaring van de misdaad op vooroordelen, minder werkelijk wordt die ervaring daarom niet. Zeker niet als blijkt dat veel mensen het met elkaars vooroordelen eens zijn.

Het is niet uitgesloten dat misdaadervaringen allemaal vertekende ervaringen zijn, inherent aan onze maatschappijstructuur. (Een fenomenologische beschouwing van het strafrechtelijk gebeuren kan hier opheldering verschaffen.)

ONMAGHT

WEL
VAARDIG
WOEDIE

De doelgroep

Het Bajesproject is bestemd voor jeugdige mannelijke gedetineerden in de leeftijd van 15-23 jaar.

Voor het kiezen van juist deze groepering zijn een aantal redenen:

■ *allereerst: er moet nu eenmaal een keuze gemaakt worden.*

Financiën en mankracht zijn over het algemeen beperkt, en er kunnen per groep niet meer dan plm. 13 personen geplaatst worden om nog zinnig te kunnen werken.

■ *buiten het huis van bewaring geldt voor niet-studerende jongeren een vormingsplicht voor de leeftijd van 15-17 jaar.*

Ook voor deze groep gedetineerden bestaat er ons inziens dus een vormingsplicht. Binnen het huis van bewaring vormt de groep van 15 tot 23 jaar één categorie, zodat de keuze is gevallen op deze gehele groepering.

Wat betreft de vrouwengevangenis mogen we nog even het volgende aantekenen: in verband met de op handen zijnde verhuizing naar de Bijmerbajes achtte de directie een vormingsproject voor vrouwen in Rotterdam niet meer opportuun. Hopelijk wordt er nu in Amsterdam met nieuw élan gewerkt aan de ontwikkeling van gedetineerde vrouwen.

In een H.v.B. wordt over het algemeen weinig aan vorming gedaan. In de eerste plaats is zo'n H.v.B. bedoeld voor diegenen die daar om preventieve redenen verblijven. In de praktijk blijkt dat het soms lange tijd kan duren voordat er van overplaatsing naar een andere inrichting sprake is, terwijl – om financiële redenen – kortgestraften hun straftijd soms in het H.v.B. uitzitten.

Een H.v.B. kent geen wetsartikel waarin wordt bepaald dat „gedetineerde dient te worden

voorbereid op zijn terugkeer naar de maatschappij. Over het algemeen wordt het regiem in een H.v.B. dan ook als zwaarder ervaren dan dat in een gevangenis.

Een vormingsproject, gericht op resocialisatie en bewustwording zal hier zeker een positieve bijdrage kunnen leveren.

Er bestaan plannen om in de toekomst vergelijkbare vormingsprojecten voor volwassen gedetineerden te starten.

Profiel van een groep

Gedetineerden zijn mensen die in een zeer onnatuurlijke situatie leven. Gescheiden van familie en vrienden, het grootste deel van de tijd doorbrengend in een cel of op een werkzaal, waar de bekende knijpers worden gemaakt, levend in een spanningsveld onderling of met het bewakend personeel dat, door personeelstekorten, vaak overbelast is. Wanneer er nog geen veroordeling is geweest onzekerheid over wat er verder gaat gebeuren, of, na de veroordeling, waarheen en wanneer men wordt overgeplaatst.

Onzekerheid over de situatie thuis. Blijft je vrouw, of man op je wachten? Wat gebeurt er met je kinderen? Willen je ouders nog iets van je weten?

Voor eigen individualiteit is er binnen het H. v. B. geen ruimte; onderworpen aan strenge regels en voorschriften wordt men geleefd, men is celnummer zoveel, net als iedereen gekleed in een vormeloze kakikleurige overall.

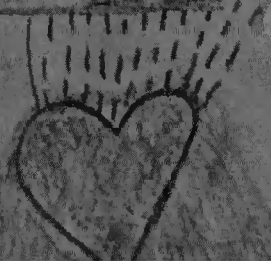
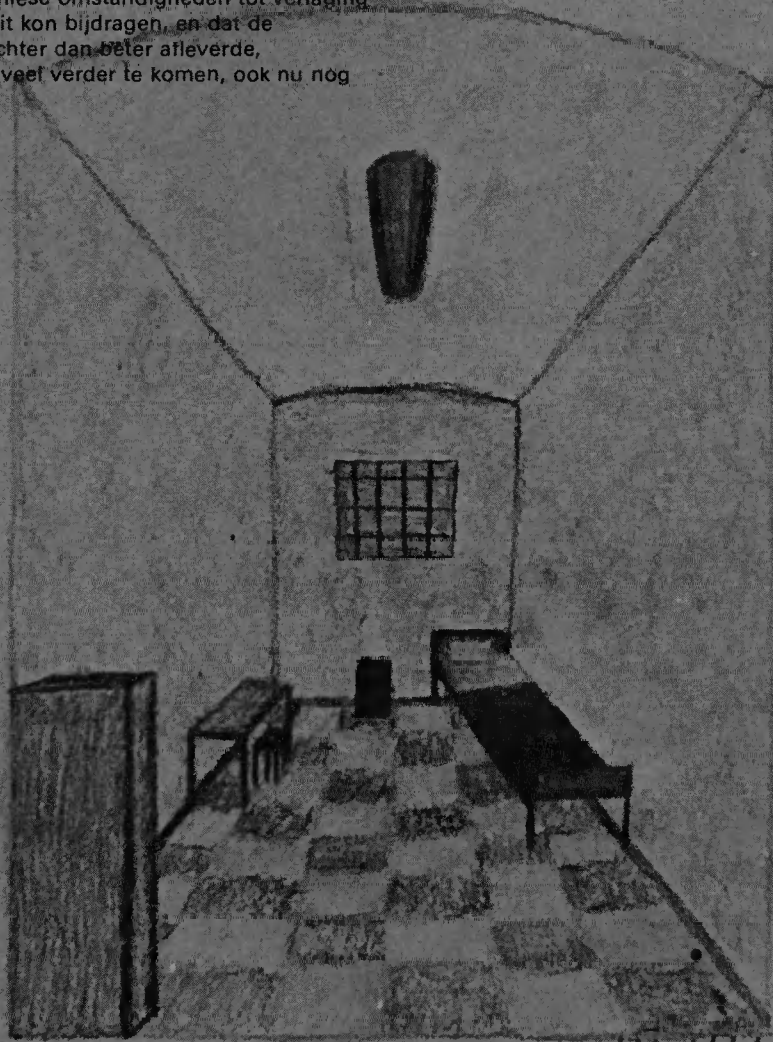
Het zal niemand verbazen dat al deze factoren gevoelens van agressie of apathie versterken.

Een afzonderlijk probleem vormt hierbij de drugsverslaving.

Een groot deel van de jeugdige gedetineerden is of was verslaafd aan heroïne of andere verdovende middelen.

Op een enkele uitzondering na zijn alle jongens afkomstig uit wat we noemen „sociaal zwakkere milieus. Het opleidingsnivo is gemiddeld enkele jaren LTS. In dit opzicht zijn de groepen tamelijk homogeen.

Nederlands eerste hoogleraar in de criminologie aan de universiteit van Amsterdam: Willem Adriaan Bonger, die in 1922 zijn inaugurale rede hield zag al duidelijk dat er een verschil is tussen de misdaad van armoedigen in een kapitalistische maatschappij, en de misdaad van de elite die minder bestraft werd, ondanks het feit dat zij vaak veel grotere konsekwenties had. Hij onderkende overigens dat niet strenge bestraffing, maar verandering van vooral economiese omstandigheden tot verlaging van het nivo van de kriminaliteit kon bijdragen, en dat de gevangenis mensen eerder slechter dan beter afleverde, onderwerpen waar we, zonder veel verder te komen, ook nu nog over praten.

We kunnen ons hierbij wél afvragen in hoeverre mensen vanuit deze milieus juist het soort misdaden pleegt dat sneller wordt gesignaleerd en bestraft. (zie ook uitspraak prof. Bongers, 1922!).

Etnies zijn er in de groepen grote verschillen; behalve Nederlanders veel Surinamers en Zuidmolukkers, een enkele Chinees, Spanjaard of Italiaan. Dit levert extra problemen op met de taal en het begrip dat men voor elkaar kan opbrengen. Het beeld van de doelgroepen bepaalt uiteraard in beginsel de doelstelling van een project. We gaan hierop in het volgend hoofdstuk nader in.

Doelstellingen

van huis van bewaring en gevangenis

Uit het rapport van de commissie Doelstelling en functie huis van bewaring, onder voorzitterschap van mr. W. F. C. van Hattum (oud vice-president van de Haagse rechtbank) citeren we:

■ het huis van bewaring heeft 3 taken:

veilige bewaring,
bevordering van een goede rechtsgang,
zo min mogelijk schade toebrengen aan de gedetineerde, waarvoor een leefklimaat nodig is dat zoveel mogelijk lijkt op de buitenwereld.

■ nu de vrijheidsstraf nog wordt gehandhaafd is het een dure plicht van de overheid te trachten ervoor te zorgen, dat de veroordeelde niet als een verbitterd man in de samenleving terugkeert.

■ gedetineerden moeten halve dagen kunnen werken voor een beloning ter hoogte van het minimumloon en voldoende tijd hebben voor onderwijs, vorming, gymnastiek, sport, recreatie en het ontvangen van bezoek.

De Beginselenwet Gevangeniswezen kent voor onveroordeelden alleen de bepaling dat „zij aan geen andere beperking onderworpen worden dan die voor het doel hunner opsluiting of in het belang van de orde volstrekt noodzakelijk zijn”. De opvattingen over wat wel of niet noodzakelijk is kunnen uiteraard zeer uiteenlopen.

Voor een gevangenis geldt dat de gedetineerde moet worden voorbereid op zijn terugkeer in de maatschappij. Een huis van bewaring kent deze regel dus niet expliciet. Wellicht een van de diepere oorzaken waarom het regiem in het huis van bewaring als zwaarder wordt ervaren?

Doelstelling van het Bajesproject

Verdachten of veroordeelden kunnen soms langere tijd in een huis van bewaring verblijven voordat er van „afstraffing” of overplaatsing naar een andere inrichting sprake is. Gedurende deze tijd wordt er weinig of niets aan vorming gedaan.

Het Bajesproject beoogt een bijdrage te leveren aan de vorming en bewustwording van jeugdig-gedetineerden en mee te werken aan hun resocialisatie.

Onder bewustwording wordt hier verstaan „het vergroten van inzicht in de eigen situatie binnen en buiten het huis van bewaring en het beter kunnen hanteren van die situatie”.

Door musische vormingsprogramma's aan te bieden die aansluiten op de ervarings- en belevingswereld van de gedetineerden kan mogelijk een bredere basis gelegd worden voor hun verdere ontwikkeling. Bij het programma-aanbod dient zoveel mogelijk uitgegaan te worden van vraagstukken die door de groepsleden zelf worden aangedragen.

Uitgaande van die situatie wordt getracht de groepsleden meer betrokkenheid bij anderen en de totale samenleving bij te brengen.

Afgezien van deze sociaal-maatschappelijke doelstellingen hebben de musische werksoorten hun eigen, intrinsieke doelen:

ontwikkelen van creativiteit en expressiemogelijkheden en het bevorderen van zintuigelijke gewaarwordingen, terwijl ook het spel-element typerend is voor deze musische werksoorten. Het bereiken van deze doelen zal bijvoorbeeld agressie-verminderend werken.

In de praktijk betekenen de doelstellingen van het Bajesproject bijvoorbeeld:

het bespreekbaar maken van bepaalde vooroordelen

Uitspraak van gedetineerde:

„Je bent altijd die jongen die niet uit zijn woorden kan komen, die met zijn vuisten werkt“.

Uitspraak van een bewaarder:

Het gebouw kleinert je, je vindt geen bevrediging in je werk. De bewaarders hebben „levenslang“.

Uitspraken van gedetineerden:

Je hebt geen mogelijkheden meer. Agressie, sex etc. is allemaal verboden als je vastzit. Je komt vrij, en plotseling mag je alles weer. De meesten weten daar geen raad mee, omdat ze slecht voorbereid worden op die terugkeer in de maatschappij.

Je moet je rechten weten en ervoor opkomen anders krijg je niets.

*begrip opbrengen voor het standpunt van anderen
luisteren naar anderen
leren dat er verschillende manieren zijn om jezelf te uiten
leren óm jezelf te uiten
het kennen van eigen rechten (op het gebied van
strafrecht en beroepsmogelijkheden en op elk terrein
waaraan bij de gedetineerden behoefte bestaat)
het onderkennen van eigen problemen
veralgemeniseren van de eigen situatie
ontplooiing van creativiteit
scherper waarnemen*

Wanneer deze doelstellingen worden bereikt zal het gevolg moeten zijn dat het zelfvertrouwen wordt versterkt en dat de gedetineerde in staat is zich weerbaarder op te stellen. Algemene doelstellingen hebben de eigenschap over het algemeen nogal fraai te klinken. Wellicht ten overvloede zij hier vermeld dat „het beter kunnen hanteren van de eigen situatie” bijvoorbeeld niet wil zeggen dat een musisch vormingsproject in staat is te voorkomen dat er recidive plaatsvindt. Wel kan het een bijdrage leveren tot bewustwording en met name het leven binnen het huis van bewaring en de onderlinge verhoudingen daar verbeteren. Voor sommigen zal de drempel tot een „aangepaster” leven worden bereikt, sommigen zullen zich blijvend bewust worden van eigen expressiemogelijkheden en creativiteit. Daarnaast stelt het project zich tot doel voorlichting te geven aan het bewakingspersoneel over inhoud en werkwijze, en de mogelijkheden die musische vorming voor gedetineerden kan hebben. Op die wijze wordt gepoogd de bewaarders aan te spreken in hun bejegeningstaak.

Inhoud en werkvormen

Teneinde aansluiting te vinden bij de ervaringswereld van de gedetineerden zal de inhoud van de musische vormingsprojecten voornamelijk door hen zelf worden bepaald.

Het zal iedereen duidelijk zijn dat het weinig zinvol is het specifieke van de Egyptische kunst of de derde symfonie van Beethoven te behandelen, terwijl het instuderen van een klassieke dans ook niet direkt hoog zal scoren.

Binnen een huis van bewaring/gevangenis bestaan weinig mogelijkheden om gevoelens te uiten, er zijn veel conflicten, spanningen en ruzies. De frustraties zijn groot.

Dit heeft mede tot gevolg dat de mogelijkheden tot vorming beperkt zijn. Het gevoel van vrijheid dat gedetineerden tijdens musische vorming ervaren kan ertoe leiden dat begeleiders direktief moeten optreden.

Een aantal veel voorkomende thema's laat zich niet moeilijk raden:

positie van gedetineerden; verhouding tot bewakingspersoneel; relaties (ouderlijk huis, vrouw/vriendin/vriend); baas-personeel/werk; geld; sex; machteloosheid; agressie; drugs; oorlog; geweld; terugkeer in de maatschappij; vrijetijdsbesteding.

Begeleiders proberen de aangeboden onderwerpen op konstruktieve wijze met de groep uit te diepen, en maken hierbij gebruik van de musische disciplines en agogische werkvormen.

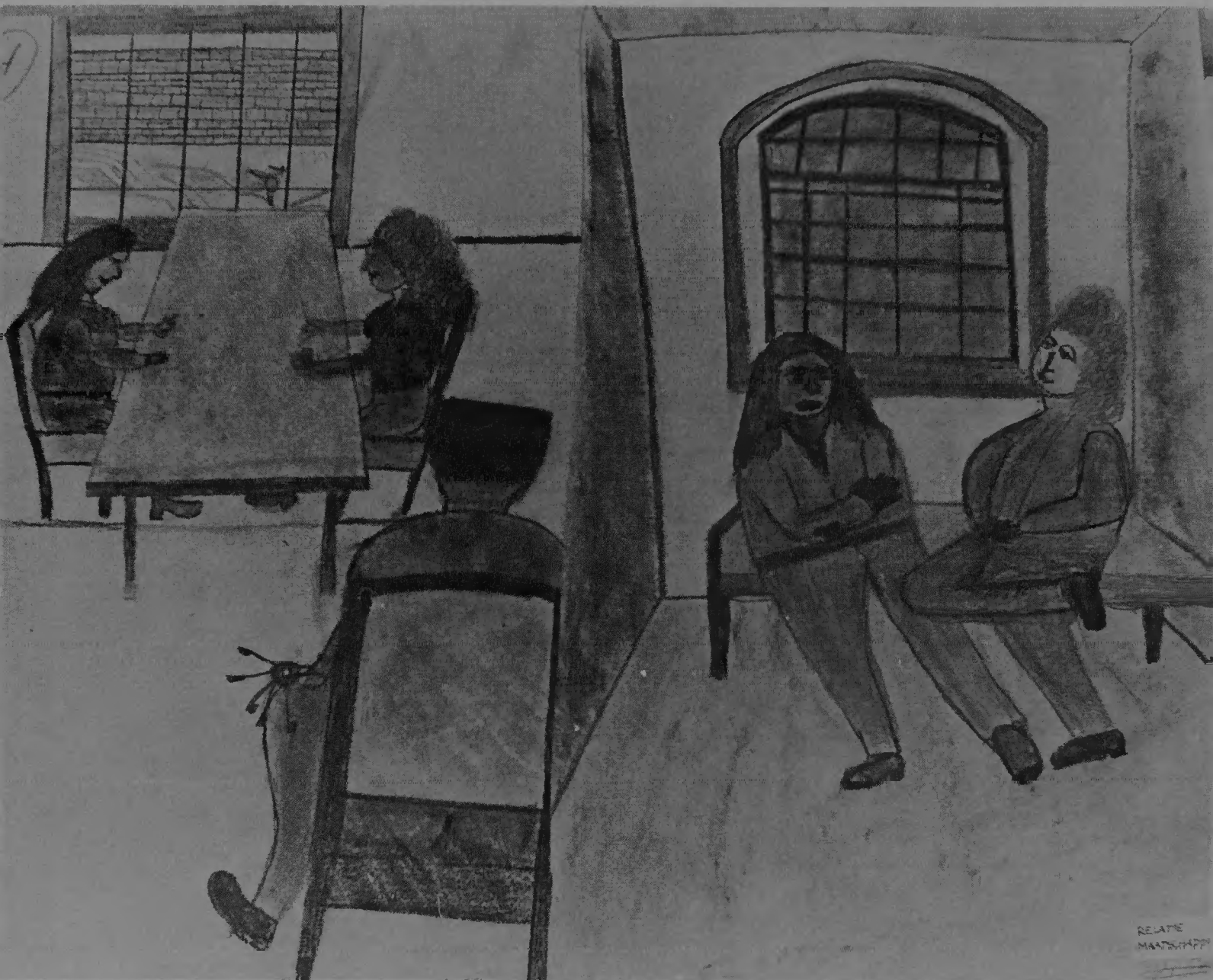
Het hanteren van agogische werkvormen is evident bij het werken met groepen.

Voorbeelden van werkmethoden zijn:

- groeps- c/q kringgesprek
- instructie en voorlichting (eventueel aan de hand van krantenartikelen, brochures e.d.)
- werken in subgroepen
- luister- en concentratieoefeningen
- gesprekstechniek-training
- rollenspelen en andere vormen van spel (een „randgebied” tussen de agogische en musische werkvormen)

De combinatie met de beeldende werksoorten heeft verschillende redenen:

de musische middelen richten zich, behalve op kommunikatieve eigenschappen ook op creatieve en expressieve potenties in de mens. (Hiermee is weer niet gezegd dat het onmogelijk is via agogische

RELATIE
MAATSHAPPY

werkmethoden tot creatieve en expressieve uitingen te komen. De musische disciplines echter lenen zich hiervoor specifiek).

Het leven in een gevangenis beperkt, de persoonlijkheid wordt „beknot“, er worden veel afweermechanismen in werking gesteld. Op een enkele uitzondering na zijn gedetineerden verbaal niet bijzonder geschoold, geremd, niet gewend om over gevoelens te spreken. Met andere woorden: voor gespreksgroepen een moeilijke categorie. Wij geloven dat de musische werksoorten bij uitstek geschikt zijn om – op een minder bedreigende wijze – gevoelens en emoties tot uitdrukking te brengen. Met name de beeldende vormen worden in dit projekt gebruikt als expressie- en communicatiemiddel.

Via deze uitingsvormen kan – mede met behulp van agogische werkmethode – dieper op gevoels- en probleemgebieden worden ingegaan. De vervaardigde produkten zijn in dit geval nooit doel op zich, maar een middel in het totale vormingsproces.

Terwijl, zoals in de doelstellingen omschreven, de ontplooiing van creativiteit zeker een doel is, mag, met name in deze omgeving, het element van spel en ontspanning niet te licht over het hoofd worden gezien.

Werken met verf, inkt of klei, met muziek of toneel, na een dag knijpers of passief cel, rechtvaardigt zichzelf.

Uit de musische werksoorten worden in het Bajesprojekt voornamelijk de **beeldende werkvormen** gebruikt:

■ tekenen	■ maquettebouw
■ schilderen	■ kleien
■ lino'snijden	■ maskers maken
■ kollages maken	

daarnaast **drama**

- improvisatie
- zelfgeschreven „toneelstukjes“
- rollenspelen

minder frekwent **muziek**

- muziekinstrumenten maken (beeldend!) en hiermee muziek maken
- met, voornamelijk ritmisch instrumentarium, muziek maken
- met behulp van platen een eigen radioprogramma met teksten samenstellen (ten behoeve van een intern radiocircuit).

(Het gebruik van ritme-instrumenten kan bezwaren opleveren. Wanneer de „geest“ er is, is het moeilijk het aantal decibel in de hand te houden. Jongens die op dat moment alleen op cel zitten kunnen door het ritme worden opgezweept en daardoor agressief of overstuurd raken).

Over het algemeen blijkt in de praktijk de afwisseling tussen „ bezig zijn met de handen “ en gesprekken een gunstige combinatie te vormen.

Tijdens het beeldend werken kunnen individuele gesprekken worden gevoerd, waardoor sommigen over bepaalde remmingen worden heengeholpen. De neiging van sommige groepsleden om teveel individuele aandacht in een kringgesprek te eisen kan worden ondervangen door hun persoonlijke problemen zoveel mogelijk te veralgemeniseren, zodat iedereen zich erin kan herkennen.

(Bv. „moeilijkheden met mijn meisje“ wordt „hoe ga je om met een intieme relatie“ – „wat voor soorten relaties zijn er“ etc.)

Voor situaties, waarin de groep apathisch reageert (hetgeen ongetwijfeld een keer zal voorkomen) is het nuttig altijd inhoudelijke voorstellen te hebben geprepareerd.

De ruimte waarin gewerkt wordt

Het is wel zinnig even na te denken over de ruimte die ter beschikking wordt gesteld. Over het algemeen zal de akkomodatie niet direkt luxueus zijn, dit heeft weer direkte gevolgen voor de keuze van werkvormen.

Uitspraak van een gedetineerde:

Vrijheid betekent een nieuwe start, maar het wordt je wel erg moeilijk gemaakt!

Binnen het huis van bewaring word je niet zo best begeleid; maar de omgeving waarnaar je terugkeert, maakt het je ook niet gemakkelijk. Je wordt aangekeken of hebt het gevoel dat je aangekeken wordt. Wat nog sterker is, is de grote kans dat je hetzelfde gaat doen als voordien. Wanneer je weer in kontakt komt met je oude groep dan ben je meestal weer snel verkocht.

lgschool. L.T.S. 3jaar.

na schooltijd werken gewerkt. in 2½ jaar tijd.

kon niet opschieten met die mensen omdat ik een andere huidskleur heb.

Toen ik thuis was zonder werk

was ik meestal thuis of in een café

breng een uitkering van de sociale dienst

dit hier voor brandstichting en inbraak.

opinie over de gevangenis.

vind het rot om hier te zitten

de straf die ik gehad heb vind

ik wel mee vallen.

geen alterнатieven hier in het H.V.B.

het regime wat hier gevoerd word vind

ik bar slecht.

ze geven me hier een straf om dan

wat bij te leren dat ik weer als

gewoon mens in de maatschappij kan

terug keren maar ik leer hier alleen

maar slechte dingen die ik buiten nooit

geleerd had. als ik vrij ben dan

weet ik nog niet wat ik ga doen

misschien wel een bein hapen

In een ruimte waar geen water voorhanden is bijvoorbeeld, zal het moeilijk zijn te werken met materialen zoals klei.

De mogelijkheid werkstukken en materialen op te bergen is eveneens, hoezeer het ook voor de hand ligt, van groot belang.

Dikwijls zal dezelfde ruimte waarin gewerkt wordt ook worden gebruikt voor recreatie en dergelijke. Er kan dan in een overmoedige bui gauw iets vernield worden. Het is voor niemand leuk wanneer zijn of haar werk beschadigd wordt, maar zeker niet in een situatie van gedetineerd zijn, waarin de gevoelens zeer snel gekwetst worden.

In het zeer monotone gevangenis-bestaan is musische vorming één van de hoogtepunten van de week; er wordt veel belang gehecht aan het eigen produkt!

Opzet van een programma en plaats binnen een huis van bewaring c.q. gevangenis

Een zeer belangrijk aspect bij het opzetten van een programma musische vorming is de relatie tot het bewakend personeel. We mogen zelfs wel stellen dat, wanneer deze relatie zo slecht is dat het personeel tegenwerkt, een projekt vrijwel ten dode is opgeschreven.

Vaak zal het personeel aanvankelijk wat argwanend tegen een projekt musische vorming aankijken. Het is daarom van groot belang direkt in het begin duidelijke informatie te geven en vooral ook veel overleg te plegen en er zo snel mogelijk achter te komen wat de (ongeschreven) regels binnen de inrichting zijn.

Begeleiders van een projekt kunnen soms uit onwetendheid provocerend optreden, wat de verhoudingen dan weer voor enige tijd vertroebelt.

Als voorbeeld uit de praktijk het volgende:

Onderwerp binnen de groep was „relatie tot de samenleving“.

Om een konkreter beeld te krijgen was de samenleving voorgesteld als een persoon en was aan de groepsleden de vraag voorgelegd „wat zou je tegen deze persoon zeggen?“. Deze, korte uitspraken werden vervolgens in linoleum uitgesneden, waarna alles werd afgedrukt op een kolossaal vel, verlucht met toepasselijke tekeningen. Een gezamenlijk werkstuk dus, met het doel – na de creatieve fase – tot een gesprek over dit onderwerp te komen. Pogen te verduidelijken dat niet elk persoonlijk falen toegeschreven kan worden aan „de maatschappij“, „de samenleving“, maar dat ieder hier onderdeel van is en ook zelf een verantwoordelijkheid heeft. Welnu: het werkstuk is af, er staan wat kernachtige uitspraken bij, zoals „shit, kloten“ e.d. Een lid van het bewakend personeel ziet dit en vermoedt dat er subversieve krachten aan het werk zijn, waarbij de gedetineerden opstandige ideeën worden bijgebracht. Het werkstuk wordt verwijderd. Dit is een duidelijk geval van foutieve communicatie, waarbij slechts één aspect van een leergang zichtbaar wordt en niet juist kan worden geïnterpreteerd.

Door een regelmatig, voortdurend overleg kan dit soort zaken tot een minimum worden beperkt.

We mogen nooit uit het oog verliezen dat bewaarders werken binnen strenge regels, in een gespannen sfeer, onder hoge druk. (in Rotterdam komt daarbij een tekort aan personeel, een verouderd gebouw met weinig voorzieningen – 2 toiletten voor het totale personeel, een verouderde veel te kleine kantine).

Als eerste opdracht hebben zij: het handhaven van de orde. Vanzelfsprekend wordt door hen een „hardere“ lijn gevolgd dan door de musische vormers, die juist tot doel hebben een vertrouwensrelatie met gedetineerden op te bouwen, van waaruit kan worden gewerkt.

Dit kan soms tot frustraties leiden: de begeleiders musische vorming „mogen“ aardig zijn, ontspannen; de bewakers moeten de „kwaaië pier“ zijn, de sleutel in het slot weer omdraaien.

THEATER

In het huis van bewaring in Rotterdam zijn door de Bloemgroep twee voorstellingen gegeven voor elk circa 100 gedetineerden. Een precedent in de geschiedenis van het huis van bewaring, want tot dan toe werden samenscholingen van meer dan 20 gedetineerden niet toegestaan.

Het initiatief voor deze voorstellingen – éénmaal voor alle volwassen gedetineerden, éénmaal voor alle jeugd – is door begeleiders musische vorming genomen en is mede een stapje in de richting van een humaner gevangenisbeleid.

Aanvankelijk zijn door de begeleiders M.V. een aantal acteurs uitgenodigd om, samen met de groepen die aan musische vorming meewerken, improvisaties op een thema uit te voeren. Na een aarzelend begin van de kant van de gedetineerden bleek dit heel goed aan te slaan. Er is dan ook een voorstel gedaan om de acteurs regelmatig te laten terugkomen.

Een logisch gevolg was het idee om in het huis van bewaring een complete voorstelling te geven. Het zijn er twee geworden – volwassenen en jeugdigen zijn gescheiden gehouden – die beide heel succesvol en zonder incidenten zijn verlopen. Ook door het bewakend personeel en de directie is het programma goed ontvangen, zodat er zeker mogelijkheden voor herhaling zijn geopend.

Ook in het kader van „voorlichting aan bewakingspersoneel“ mag dit een geslaagd experiment heten.

Een voorbeeld van een procedure van overleg:

■ via de huismeester, c.q. brigadier wordt een werving onder gedetineerden gehouden door het personeel.

■ in de praktijk van het Bajesproject worden er twee groepen samengesteld, die elk twee halve dagdelen per week met twee begeleiders werken. Elke groep krijgt dus een vast team van twee begeleiders.

■ per groep worden 13 gedetineerden toegelaten; anderen komen op een reservelijst.

De brigadier stuurt, wanneer er een plaats open is, iemand van de reservelijst door naar de groep. Dit gaat op volgorde van binnenkomst in het huis van bewaring. Op deze wijze wordt de verdenking dat er sprake zou kunnen zijn van „vriendjespolitiek” ondervangen.

■ eenmaal een voorlichting aan het bewakingspersoneel over doel en inhoud van het project.

■ eens per veertien dagen een interne vergadering mét de huismeester

■ materialen die gedetineerden meenemen naar hun cel (papier, verf, pennen e.d.) worden aan de brigadier opgegeven.

■ eens per 3 maanden overleg met directie HvB, huismeester en coördinator SMVR

■ roulerend is één van de begeleiders projectleider. Hij onderhoudt het contact met de SMVR

Ondanks al deze maatregelen verloopt de organisatie nooit vlekkeloos. Een probleem is de roulerende dienst van het personeel, waardoor men nooit precies weet wat er is afgesproken. Het duurt dus bv. altijd enige weken voordat een nieuwe regeling aan iedereen bekend is en gaat „werken”.

Gedetineerden hebben een zeer strak geplanned dagschema – zó laat douchen, zó laat sporten, zó laat eten, naar werkzaal etc. etc. Een en ander blijft moeilijkheden opleveren, omdat er altijd wel iemand is die moet sporten, naar de dominee moet, een groep die „kantine” heeft etc. etc. Een zekere mate van flexibiliteit blijft hierbij zeker noodzakelijk.

Werkplan

Het Bajesproject wordt verdeeld in blokken van ongeveer een kwartaal. Per blok wordt steeds tevoren een werkplan samengesteld. In zo’n werkplan wordt globaal de inhoud van de leergangen voor dat kwartaal aangegeven, met een tijdschema. In de tweede helft van dit boekje wordt een aantal leergangen beschreven. Natuurlijk zal in de praktijk zo’n leergang altijd aangepast worden aan de behoeften van de groep, er moet ruimte zijn om bij te sturen waar dat nodig is en eigen initiatieven uit de groep moeten worden gehonoreerd.

De doelstelling van het Bajesproject is nu eenmaal niet het overdragen van een vastgelegde hoeveelheid kennis, maar is gericht op ervaringen en behoeften van gedetineerden zelf.

De leergangen moeten worden gezien als een soort „kapstok” waaraan diverse dingen kunnen worden opgehangen. Ook de tijdplanning dient in dit geval enigszins flexibel te blijven.

Voor elke leergang wordt ongeveer dezelfde procedure gehanteerd:

■ inleiding van de onderwerpen op musisch en agogisch terrein. Informatie over de doelstelling, de werkwijze, de toe te passen technieken.

■ uitvoering

■ nabespreking: de inhoud van de produkten (tekeningen, schilderijen, lino’s, kollages, toneel, gedichten, verhalen, spelen) op de eigen situatie betrekken.

Daarna deze eigen situatie veralgemeniseren.

Voorbeeld van een werkplan uit de praktijk

Derde blok:

4 april: film „the morning after” over alcoholisme.

5 april: gesprek over film; inleiding krant

5 april t/m 3 mei: **Krant**

Deze periode zal besteed worden aan het maken van een informatiekraantje, waarin:

Een greep uit wat er zoal aan materiaal wordt gebruikt.

- papier (veel! in verschillende formaten)
- linoleum
- tijdschriften
- viltstiften
- verf
- linoleum mesjes
- linopers
- video (denk om banden!)
- penselen
- scharen (goed opbergen)
- pennen
- potloden
- kleurpotloden
- bandrecorder
- opbergmappen voor tekeningen e.d.
- oude eierrekken (om verf in te doen)
- waterbakjes
- punaises
- spaanplaat
- vernis
- pick-up
- karton
- lijm
- muziekinstrumenten. . .

Verder letten op:

- krantenknipsels over gevangeniswezen, drugs, werkende jongeren, werkloosheid etc. etc.
- relevante radioprogramma's opnemen en in een leereenheid gebruiken
- het vinden en uitnodigen van mensen die op bepaalde terreinen zijn gespecialiseerd en hierover iets kunnen vertellen. Bv. arts drugskliniek etc. etc.
- voorlichtingsboekjes

Lonely Man

- een idee gegeven wordt over hoe er in de groep wordt gewerkt
- mogelijkheden aangeboden worden tot een meer zinvolle tijdsbesteding in het huis van bewaring.

voorbereiding/verdeling taken/ zoeken van informatie/ schrijven van artikelen, gedichten, tekeningen maken etc./ bespreken van de stukken/ selectie van materiaal/ uitypen/ lay-out/ vermenigvuldigen/ samenstellen eindprodukt/ nagesprek.

5 mei t/m 31 mei: Thema **Samenleving**

voorbereiding, inleiding/ spel: samenleving als persoon/ associatiespel/ gedichten rondom thema/ kollektief werkstuk/ uitbeelden van teksten en gedichten in lino/ afdrukken, schilderen/ afsluiten/ rollenspel met video (Bloemgroep uitnodigen)/ klankbeeld met bandrecorder op thema/ afsluiten.

5 juni t/m 28 juni: Thema **Kommunikatie** (radioprogramma H.v.B.)

inleiding/ taakverdeling/ ideeën inventariseren voor radioprogramma/ uitwerken ideeën/ materiaalbespreking/ maken van muziekinstrumenten/ samenstellen programma/ opnemen/ afsluiten.

Aan de hand van zo'n grof werkplan worden voor elke bijeenkomst specifieke werkvormen ingevuld. Een voorbeeld aan de hand van het thema „relaties“:

Vragen „wat voor soorten relaties zijn er?“ (familie, ouders, ooms, tantes, werkrelaties, meisje, relatie tot maatschappij, in H.v.B., met bewakers, met rechter commissaris etc.)

Soort verdeling maken in persoonlijke en zakelijke relaties.

- * associatie spel, trefwoordengedicht.
- * schrijven of tekenen:

welke relatie vond je fijn? en waarom?
welke vond je niet fijn? en waarom?
laten voorlezen en veralgemeniseren.

- * kennismaken met iemand die je niet goed kent in de groep.
- * portret maken van jezelf, daarna portret van elkaar schilderen.
- * gedichtjes meebrengen en platen die relaties uitbeelden.

Wat zoek je in een relatie? Wat maakt het kapot?

- * rollenspel: bv. man-vrouw, kind-ouders.

Evaluatie

Laten we even stilstaan bij wat we willen evalueren: het produkt, waaronder we verstaan de werkstukken zelf, èn de gedragsverandering die we willen bewerkstelligen òf het proces, met andere woorden het verloop van de cursus.

Voor de eerste vorm van evalueren worden in de leergangen richtlijnen aangegeven. Gedragsveranderingen zijn al moeilijker meetbaar, temeer omdat het hier in hoofdzaak niet gaat om cognitieve vormen van leren. Een – geïdealiseerde – gedragsverandering zou bijvoorbeeld kunnen zijn: „gedetineerde komt nooit meer met justitie in aanraking“. Het zal duidelijk zijn dat dit in de praktijk niet bereikbaar is. De vraag naar het beter hanteren van eigen situatie en ontplooiing buiten het huis van bewaring is so wie so moeilijk te beantwoorden. Binnen een huis van bewaring zijn ontplooiingsmogelijkheden per definitie beperkt. Wanneer gedetineerden zijn teruggekeerd in de maatschappij bestaan er geen contacten meer met hen. Een vorm van samenwerking met instanties als de reclassering kan in de toekomst wellicht een nuttige schakel zijn.

Hanteerbaarder evaluatienormen zijn bijvoorbeeld: „gedetineerde is na verloop van tijd beter in staat

Maandag 13-2-78.

Er is zoals gewoonlijk gerommel voor dat de groep compleet is.

Naar eindelijk om 10.30 uur is de groep dan voltallig.

E. heeft het verslag van de vorige week voorgelezen zodat

we een beetje een idee krijgen hoe het gegaan was.

L. is daarna verder gegaan met het bekijken en bespreken over

de prenten die de jongens gemaakt hadden.

- die had een print gemaakt over de politiek en rat van A.

na al afgebroken zo kwamen we op het onderwerp Abortus.

elk een had zo zijn eigen mening er over. wat tot een

aardige discussie leidde.

maar door tijtgebrek konden we er niet op doorgaan, helaas.

Toen was de plaat van J. aan de beurt. (Terrorisme)

op het eerste gezicht nogal angstaanjagend maar als je goed

op de onderwerpen ingaat dan haak je er veel dingen uit

de hoofdraak, het optreden van de politie tegenover ons.

en dat je als gewone burger altijd de lul ben

wat de hoge heren allemaal aan het uitbreken zijn

wij zijn altijd de dupe. we staan gewoon machteloos

Daarna werd de print van S. besproken

nu ja besproken, alleen L. had 'n eigen mening erover

in hij had ook al gezw. na een half uur door dat alleen

hijzelf 'n mening gaf over. Ambon.

de andere jongens die gaven of wilden daar geen mening over

geven. dus niet erg een onderwerp om een conversatie op gang

te brengen. maar ja.

het laatste plaatje was van W.

daar hoefde je alleen maar naar te kijken dan wist je al

z genoeg. Het onderwerp wat hij aanduidde was ETEN.

en dat is iets wat we hier te weinig of zelfs helemaal

want wat je hier te eten krijgt. dat zou je je ergste vijand

niet willen voorstellen.

maar ja zoals W. al zei, vooralig zitten we vast en moeten

we nog dat afval eten wat we hier krijgen.

na deze plaat was de ochtend alweer voorby.

morgen (dus vandaag) word er bijkomen of er nog meer platen

besproken moeten worden.

en we zouden dan een nieuw project gaan beginnen

soort gegeven door een spelletje. beibicht door E. en L.

en dat waarschijnlijk uitgewerkt word door ons allemaal.

opgesteld door ~~...~~

13-2-78. H.v.B. & A. dan.

ondanks het nog al rummelig was

ond ik het toch wel een gesloagde ochtend.

zijn gevoelens te verwoorden". In de praktijk aanwijsbaar is, dat jongens die aanvankelijk nogal apatisch of negatief zijn, na verloop van tijd uit zichzelf deelnemen aan gesprekken, met ideeën naar voren komen en zich schriftelijk of door middel van beeldende vormen kunnen uitdrukken.

Bij sommigen wordt een blijvende interesse gewekt voor diverse creatieve uitingen. (Helaas is dit weer het best meetbaar bij recidiveren).

Wanneer een aantal leergangen is afgewerkt kan het aanbeveling verdienen te evalueren door middel van een vragenformulier.

Voorbeeld:

- *door het werken en praten met elkaar heb ik ervaren dat . . .*
- *de sfeer tijdens de bijeenkomsten vond ik*
- *in de groep zou je bezig moeten zijn met*
- *ik heb ervan geleerd dat*
- *het meedoen in de groep vond ik*
- *je zou meer informatie moeten hebben over*
- *ik heb gemist dat*
- *met de volgende technieken zou meer gewerkt moeten worden*
-

Behalve de gedragsverandering kan via deze vragen ook het verloop van het proces in de evaluatie worden betrokken.

Een andere methode om het procesverloop te meten is de volgende:

Door één van de cultureel medewerkers wordt van elke bijeenkomst een verslag geschreven. Dit is een voorwaarde om na verloop van tijd een behoorlijke feed-back over de cursus te hebben.

Zodra de groep over de eerste gewenningsperiode heen is en er een sfeer van vertrouwen heerst, wordt aan een van de deelnemers het verzoek gericht: maak op je cel een verslag van deze bijeenkomst en breng het de eerstvolgende keer mee.

Bij de volgende bijeenkomst worden de verslagen van de medewerker en de gedetineerde voorgelezen, met elkaar vergeleken en in de groep besproken.

Wanneer er grote verschillen bestaan tussen de manier, waarop de begeleider en de gedetineerde die

het verslag heeft gemaakt de bijeenkomst hebben geïnterpreteerd, kunnen hieruit in de groep conclusies worden getrokken. De begeleiders kunnen op deze wijze hun visie op het gebeuren herinterpreteren.

In het laatste deel van dit boekje worden een aantal leergangen beschreven uit de praktijk van het Bajesprojekt. Hopelijk kunnen zij een steun zijn bij nieuwe initiatieven op dit werkterrein. Meer dan een steun zullen zij niet kunnen zijn, omdat de inhoud immers steeds door de groep zelf wordt bepaald en zijn invloed op de leergang doet gelden. Hoewel in het Bajesprojekt wat de werkwijze betreft zoveel mogelijk aan het werkplan wordt vastgehouden, blijft ook hier enige flexibiliteit noodzakelijk.

In het ene geval wordt gedurende langere tijd met eenzelfde groep gewerkt (bijvoorbeeld wanneer alle gevangenen vol zijn en er niemand wordt overgeplaatst); in een ander geval moet na korte tijd weer een kennismakingsfase worden ingelast, omdat vrijwel de gehele groep vernieuwd is.

In leergang I wordt uitvoerig het totale verloop beschreven. Specifieke problemen en „aanpakken“ gelden ook voor de andere leergangen – afhankelijk van het stadium waarin de groep is – maar worden om economische redenen niet steeds herhaald.

Leergangen

Algemene opmerkingen, geldend voor elke leergang

Een ernstig probleem bij het opstellen van leergangen is het feit dat gedetineerden, met name in een Huis van Bewaring, sterk rouleren.

Halverwege een cursus zullen er groepsleden verdwijnen door overplaatsing e.d.

Er kan dan een keuze gemaakt worden: de opengevallen plaatsen worden onmiddellijk weer ingevuld,

er wordt met de bestaande groep verder gewerkt totdat een thema is afgerond; pas daarna worden nieuwelingen in de groep toegelaten.

In de beginperiode werd voor de tweede oplossing gekozen. Later is overgegaan op de eerste oplossing, om toch zoveel mogelijk gedetineerden te laten profiteren van de mogelijkheid die musische vorming biedt.

Eén en ander heeft konsekventies.

Het verdient aanbeveling de leergangen niet te lang en niet te strak geplanned te maken, zodat nieuwelingen zich, met enige moeite, kunnen invoegen.

Op het groepsproces heeft de komst van een nieuweling tijdelijk een negatieve invloed.

Nu is het wel zo dat ca. een week tevoren bekend is welke gedetineerden worden overgeplaatst en hoeveel nieuwelingen er dus in de groep komen. Er kan dan bijvoorbeeld een activiteit in subgroepen worden geplanned, waardoor de nieuwkomers vrij snel door enkele anderen op gang worden geholpen.

Een andere handicap is het steeds weggeroepen worden van groepsleden voor bezoek, reklassering, sociaal werker, etc. Dit is juist weer ongunstig voor het werken in subgroepen, omdat de mogelijkheid bestaat dat van een groepje plotseling slechts één persoon overblijft.

Dit zijn gegevens waarmee nu eenmaal gewerkt moet worden. Het verdient echter aanbeveling

hiermee terdege rekening te houden bij het samenstellen van leergangen en met name niet „te hoog te grijpen“.

Een praktijkvoorbeeld, niet ter afschrikking, wel ter waarschuwing:

Een aantal jongens heeft een bijzonder aardig initiatief ontplooid: verzinnen en uitspelen van korte toneelschetsen.

Alom sukses. Er wordt iets op papier gezet. Bij de recreatieleider wordt een verzoek ingediend om een en ander op een avond voor te spelen. Het verzoek wordt ingewilligd; in een organisatie als het H.v.B. duurt het echter altijd enige tijd voordat tot realisatie kan worden overgegaan. Op het moment suprême blijkt de gehele „toneelkern“ te zijn overgeplaatst, waarop de zaak moet worden afgelast.

MOKER
WAS
HIER

leergang 1

Gesprek – luisteren – tekenen – informatie bekijken – schilderen – samenvoegen tekening en schildering – tekst maken – nagesprek.

Doel:

met de groep een bepaald thema (in dit geval was „agressie“ gekozen) verder uitdiepen, gevoelens via beeldende middelen leren uiten, meningen vormen, technieken aanleren (tekenen-schilderen).

Benodigheden:

papier A4 formaat, potloden, O.I. inkt, pennen, tekenpapier 50 x 60 cm, verf, kwasten, paletjes (of eierrekken), plaatwerk en geschreven materiaal met betrekking tot het thema.

Op een eerste groepsbijeenkomst zal het accent zonder twijfel moeten liggen op de kennismaking tussen groepsleden onderling en tussen groepsleden en begeleiders. Begeleiders hebben immers niet de taak om te doceren, een autoriteit te zijn, of een „voorstelling“ te geven, maar kunnen alleen via een basis van wederzijds vertrouwen de onderwerpen vinden die in de groep leven en hiermee werken.

* We kunnen gebruik maken van het groepsgeprek. Iedereen stelt zich voor, geeft een korte beschrijving van wat hij vroeger heeft gedaan (niet waaróm men „zit“).

In deze fase komen er zonder twijfel onderwerpen naar voren waarop kan worden ingehaakt. Bijvoorbeeld: het heroïneprobleem, het verlinken van vrienden, behoefte aan luxe, de sociale dienst, de rechterlijke macht, van school getrapt worden, werk, etc. etc.

* Na deze eerste bijeenkomst kan als opdracht worden gegeven: denk in je cel na over een onderwerp voor de

volgende bijeenkomst, of werk een onderwerp dat nu is besproken verder uit.

* De tweede bijeenkomst begint met een korte samenvatting van de vorige, de onderwerpen die ter sprake zijn gekomen en de vraag wie erover heeft nagedacht en erop wil doorgaan. De praktijk wijst uit dat, zeker in het begin, de laatste opdracht nog niet zonder meer soepel verloopt. Waarschijnlijk zal slechts een enkeling een idee naar voren brengen. Het blijkt moeilijk persoonlijke meningen te formuleren; er is echter nog geen enkele reden tot wanhoop! Als praktijkvoorbeeld kiezen we nu het onderwerp „agressie“. De eerstvolgende bijeenkomsten zal dit dus het thema zijn, waarop verschillende activiteiten worden gericht. Vanzelfsprekend zal elke groep zijn eigen onderwerp kiezen. Het aantal bijeenkomsten dat aan een thema wordt besteed is niet exact vast te leggen (inspelen op de behoeften van de groep is immers een van de doelstellingen), maar kan globaal aan de hand van diverse activiteiten worden vastgelegd, flexibel genoeg om wijziging toe te laten. In het hier beschreven geval bestond de leergang in totaal uit 8 bijeenkomsten.

De vraag „wat betekent agressie voor je“ zal in de meeste gevallen wel aanslaan. Diskussiepunten:

1. Hoe wordt agressie opgewekt (onrecht, gespannenheid, onmacht, angst, alcohol, etc.);
2. Hoe wordt agressie geuit (slaan, steken, opkroppen, schreeuwen);
3. Hoe kan agressie het best worden afgeleid (sporten, alcoholgebruik. . .). De antwoorden werden door een groep gedetineerden naar voren gebracht. Het blijkt echter wel moeilijk over eigen gevoelens te praten, gesprekken dreigen snel af te dwalen. Begeleiders zullen vaak sturend moeten optreden.

Een andere ingang om het thema uit te diepen kan worden gevonden in de volgende fase:

* „Teken op een velletje tekenpapier A4-formaat een aantal schetsjes die volgens jou te maken hebben met agressie“. Het thema wordt volgens de drie bovengenoemde discussiepunten onderverdeeld.

Van de creatief medewerker wordt gevraagd een redelijk percentage van zijn creativiteit te besteden aan de verduidelijking van deze opdracht. De eerste reacties zullen ongetwijfeld bij sommigen zijn „dat kan ik niet“, „dat vind ik gek“ of zoiets. Er kan dan nogmaals op worden gewezen dat het niet van belang is een „kunstwerk“ te maken, maar dat de bedoeling is via potlood en papier iets uit te drukken. Tijdens het werken is er gelegenheid voor individuele gesprekken. Van groot nut om iemand over een drempel te helpen en de band tussen begeleider en groepslid te versterken.

Aan het einde van de ochtend kan er een nagesprek plaatsvinden naar aanleiding van de gemaakte werkstukken.

Afhankelijk van de samenhang en sfeer in de groep kan ieder iets over zijn eigen tekening zeggen of kunnen de tekeningen door begeleiders worden verzameld en verklaard, waarna de maker op- en/of aanmerkingen geeft.

* Opdracht: verzamel in je cel materiaal dat betrekking heeft op het onderwerp „agressie“. (uit tijdschriften e.d.).

* Voor de volgende bijeenkomst brengen begeleiders materiaal mee zoals plaatwerken, waarin kunstenaars agressie hebben uitgebeeld, gedichten of tekst over agressie, foto's etc.

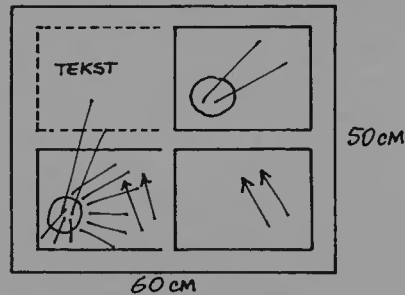
Ook nu mogen nog geen wonderen verwacht worden van de zelfwerkzaamheid van de jeugd gedetineerden. Over het algemeen is het gedrag erg konsumptief, de aandacht verslapt snel.

Het plaatwerk en tekstmateriaal kan het handigst roulerend in kleine subgroepjes worden bekeken. Naar aanleiding hiervan kunnen weer vragen gesteld worden door begeleiders: „heb je vormen gezien die aan agressie doen denken? welke? welke tekeningen van jullie zelf vind je erg duidelijk? vergelijk ze met vormen die door beeldend kunstenaars zijn gemaakt...“

De bedoeling is het inzicht in de abstracte weergave van gevoelens te verbeteren. De volgende fase heeft wat dit betreft een licht evaluerend karakter.

* Opdracht: schilder een detail van je tekening in verf na.

Deze opdracht wordt herhaald, zodat er twee verschillende detailschilderingen ontstaan, eveneens op A4-tekenpapier. De originele tekening plus de twee detailschilderingen worden gezamenlijk op een groot vel (50 x 60 cm) geplakt.

* Het blanco blijvende deel van het grote vel kan worden ingevuld met verklarende tekst.

Twee mogelijkheden:

1. voor elk werkstuk gezamenlijk een tekst opstellen
2. ieder stelt een eigen tekst samen, die daarna in de groep wordt besproken.

Schrijven wordt in het algemeen ervaren als moeilijker!

Als alle werkstukken klaar zijn worden zij in de groep besproken en volgt het evaluatiegesprek.

Punten die hierbij van belang zijn zijn bijvoorbeeld:

- beantwoordt musische vorming aan wat je ervan verwachtte?
 - is er te lang of te kort aan het thema gewerkt?
 - heb je het gevoel dat de groep echt een groep is, zodat je vertrouwen hebt en je problemen kunt vertellen?
 - heb je kunnen zeggen, tekenen, schrijven wat je wilde vertellen?
 - is het thema duidelijker voor je geworden?
- etc.

Vaak zal blijken dat de jongens zelf na een eerste leergang vinden dat zij te weinig naar elkaar luisteren. Het invoegen van luisteroefeningen kan hierbij helpen.

Het zal over het algemeen ook moeilijk zijn het gesprek op meer algemene uitingen van agressie in de maatschappij te brengen. De behoefte over persoonlijke belevingen te praten is groot.

1) Je word uit je cel of werksaal gehaald, met de woorden.

C? Transport Rechtbank

2) Je word gefouilleerd en weggevoerd.

3) Je moet in een klein celletje (74cm) wachten, ± 3 kwartier 49

4) terwijl je wacht komt je advocaat (mits je er een hebt) met je prater, en zeggen wat je wel of niet moet doen.

5) je moet een trap op naar de rechtzaal, en loopenaan die trap sta je inrens middenin de rechtzaal.

6) je moet achter een schot gaan staan, en omhoog naar de rechtbank kijken, er zitten 5 mensen.

7) je advocaat staat achter je -

8) De rechter noemt je naam adres geb. dat. en daar mag je "Dat loopt" op zeggen.

Daarna gaat hij de ten last gelegde delicten voorlezen.

9) je weet niet goed hoe je moet gaan staan, je weet niet waar je je handen moet laten, en je krijgt het ontzettend warm.

10) als de rechter de delicten ~~voort~~ voorgelezen heeft krijgt de officier het woord.

11) Hij (de officier) spreekt je aan, maar je krijgt geen tijd om je van repliek te dienen.

12) Hij zal dan een EIS (B.v. b. mnp) voorleggen

13) De rechter zal je betzover vragen of je nog wat wilt zeggen over deze eis.

14) wees wees, maar je kan niet, dus zeg je, omme je figuur geen raad wetend "nee"

15) je mag even gaan zitten, en je advocaat krijgt het woord.

16) Na een pruk van je advocaat, moet je weer voor het hekkie gaarstaan, en de rechter zegt dan, "Deze rechtbank doet over twee weken uitspraak."

U. kunt gaan.

het wel
dit is de enige keer
dat je niet u aangesproken
woord, voor de rest ben je

„VERDACHTE“

leergang 2

In vergelijking tot leergang 1 toont dit praktijkvoorbeeld hoe de inhoud door de groep wordt bepaald.

De eerste fasen zijn gelijk aan die van leergang 1. Naar aanleiding van de tekening volgt bij deze leergang echter een groeps gesprek, training in gesprekstechniek, maken van een „huishoudboekje“, nagesprek.

Doel:

bewustworden van eigen plaats in de samenleving, konsekwenties van eigen uitgavenpatroon, leren luisteren naar elkaar.

Benodigheden:

papier A4, potloden, schrijfpapier, verf, kwasten, paletjes, relevante artikelen uit krant of tijdschrift.

Als onderwerp wordt in dit geval gekozen het thema „rechtvaardigheid-klassejustitie“.

Tijdens de eerstvolgende bijeenkomst wordt het onderwerp rechtvaardigheid-klassejustitie in een groeps gesprek behandeld. Begeleiders brengen relevante informatie mee (bv. een rapport van R. Jongman: „gelet op de persoon van de verdachte“). In dit gesprek kan worden ingegaan op factoren die invloed kunnen hebben op de strafmaat en eigen ervaringen.

B.v. buitenlander/Surinamer zijn: „als je Surinamer bent lachen ze: alweer eentje te pakken. We worden over één kam geschoren, we zijn niet allemaal klaplopers“.

werkeloos zijn: onbegrip als je geen werk hebt: „te lui zeker“.

gunstige informatie: als je je netjes gedraagt, beleefd praat, berouw toont, speelt dat zeker mee bij het bepalen van de straf.

Konklusie: verschil in bezit is de voornaamste drijfveer om te gaan stelen, om erbij te horen, de stoere bink uit te hangen, op te vallen, weg te suffen. Het beeld dat gedetineerden van zichzelf hebben is dat van „nietshebbers“, nuttelozen, mensen die niet weten hoe met tijd en met geld om te gaan.

Stelen is de enige manier om te ontsnappen aan het beeld van de „nette“ burger, waaraan zij niet kunnen of willen voldoen.

Voor de volgende bijeenkomst wordt nu voorgesteld dat iedereen een soort huishoudboekje samenstelt, waarin hij omschrijft op welke manier hij zijn geld besteedt.

Om beurten lezen de jongens op de volgende zitting hun huishoudlijst voor. In een gesprek kan misschien inzicht worden verschaft in de konsekwenties die hun manier van gelduitgeven heeft en de wijze waarop zij steeds afhankelijker worden.

leergang 3

Simulatiespel – inleiden, rollen verdelen – maskers maken – video inleiden – spel opnemen – evalueren.

Doel:

via het simulatiespel inzicht krijgen in machtsverhoudingen; de video dient om eigen gedrag te kunnen volgen (het groepsproces); de apparatuur leren bedienen; een programma maken waar anderen in het H.v.B. iets aan hebben. Het maken van maskers als expressiemiddel.

Tijdsduur:

ca. 8 bijeenkomsten.

Benodigheden:

potlood, papier, ballonnen, lijm, toilet- of krantenpapier, verf, kwasten, videoapparatuur.

Om te beginnen moet duidelijk worden gemaakt wat een „simulatiespel” is. Er hoeft niet „gek” te worden gedaan, of een heldenrol gespeeld. We proberen een situatie uit de samenleving van alledag na te bootsen, en dan voornamelijk hoe bepaalde **groepen** uit de samenleving zich tot elkaar verhouden. In een simulatiespel hebben die groepen veel met elkaar te maken. Ze kunnen dus conflicten krijgen. Opdracht van de deelnemers is die conflicten tot een oplossing te brengen. Niet: zoete broodjes bakken, lief zijn, uithuilen en opnieuw beginnen. Wat een conflict betekent zal in het spel duidelijk gemaakt moeten worden.

* Als voorbeeld: een groot bedrijf met een bedrijfsschool. Er zijn in het spel drie groepen: arbeiders/leerlingen van de bedrijfsschool, leraren en directie.

Het bedrijf is modern, veel licht, sportvelden, redelijke lonen. Een groep leerlingen is ontevreden over de opleiding. Zij worden door een paar leraren

gesteund. De directie wil een rustige en vooral tevreden arbeidssfeer, waarin goede produkten en goede winsten gemaakt kunnen worden.

De gedetineerden vormen met deze gegevens drie groepen.

Het beste is nu eerst de bestaande situatie te onderzoeken, bv: „wat is er aan de hand” „met wie hebben we te maken” „wat willen we bereiken” . . . dan pas: „wat gaan we doen” „hoe pakken we het aan” „komen we met eisen” „zo ja, met welke eisen”

Iedereen wordt gevraagd zich zoveel mogelijk te verplaatsen in de rol van de groep die hij speelt en uit die situatie te denken en te handelen.

* Opdracht: denk in je cel na over je rol, probeer je in te leven.

* Op de volgende bijeenkomst wordt begonnen met het maken van maskers, die passen bij de rollen die worden gespeeld. In elk masker wordt geprobeerd zoveel mogelijk het karakter te leggen van de figuur die wordt gespeeld. Over het algemeen is dit een bezigheid die met veel animo en het nodige rumoer wordt uitgevoerd (maskers maken: ballonnen opblazen en beplakken met papiermaché. Na droging ballonnen leeg laten lopen en verwijderen. Terwijl twee groepen werken aan het maken van de maskers, worden met de derde groep de rollen doorgesproken.

Deze procedure wordt steeds gewisseld, totdat elke groep aan de beurt geweest is. Wel even met de groep die de rollen bespreekt apart gaan zitten.

Als voorbeeld nemen we de groep arbeiders.

Rollen:

produktiemedewerker – reparateur alarmsystemen
radioreparateur

radioreparateur

fijnlasser

produktiemedewerker – reparateur alarmsystemen.

Het toekennen van een vaste rol, een functie wordt erg belangrijk geacht. Het bevordert blijkbaar de mogelijkheid tot identifikatie, wanneer iedereen exact weet welke functie hij binnen het bedrijf heeft.

Een woordvoerder van de arbeiders brengt de klachten over:
de lesstof is niet voldoende,
leerlingen/arbeiders zijn ontevreden over de eentonige arbeid op de afdeling radio/alarm, de direktieleden zijn nooit aan hen voorgesteld, er wordt geen informatie verstrekt over beslissingen, beleidslijnen van de ondernemingsraad, wanneer arbeiders door bv. bedrijfsinkrimping ontslagen worden is de opleiding nutteloos. . .
Eisen:

een vertegenwoordiger in de ondernemingsraad.
Het werk aan een produkt moet beter verdeeld kunnen worden, zodat een grotere praktische ervaring en kijk op de produktie verkregen wordt (m.a.w. minder „lopendeband werk“). . .
Op deze manier worden ook de standpunten en rollen van de andere groepen opgeschreven.
In een „vergadering“ worden de standpunten van de verschillende groeperingen verdedigd.

Wanneer alles is doorgespeeld, kan de videoapparatuur worden geïntroduceerd. Over het algemeen is dit een heel evenement. Iedereen verschijnt gewassen en gekamd en vertoont lichte tekenen van nervositeit. Het verdient daarom aanbeveling het eerste kwartier te gebruiken voor wat „proefopnamen“, de jongens zelf met de video te laten omgaan en te laten wennen aan het feit dat ze gefilmd worden.
Daarna wordt dan het rollenspel nogmaals gespeeld en op de videoband gezet.
Door middel van het terugdraaien van de band worden de eigen handelingen aan een evaluatie onderworpen. Ongetwijfeld zal er kritiek zijn op eigen en andermans handelingen.
Bijvoorbeeld: de band toont onverbiddelijk hoe slecht er naar elkaar wordt geluisterd.
Lacherig gedrag ziet er kinderachtig uit en leidt af van het onderwerp.
Met schreeuwen bereik je niet altijd iets.
Het is rommelig etc. .
Dat een en ander leidt tot leereffekten blijkt wanneer een tweede opname wordt gemaakt van hetzelfde rollenspel.

In vrijwel alle gevallen komen in een tweede spel duidelijker standpunten naar voren, luistert men beter en wordt er meer ontspannen gewerkt. Of, zoals een gedetineerde opmerkte: „eigenlijk is het spel nooit af, want er gebeuren in iedere bijeenkomst weer dingen die je niet voorzien had, of waarover je weer te weinig informatie had, of waarvan je zei: dat doe ik de volgende keer beslist anders“.

De videoband kan worden bewaard en bijvoorbeeld tijdens de rekreatie aan andere gedetineerden worden vertoond.

leergang 4

Deze leergang vertoont overeenkomsten met leergang III, maar wordt apart vermeld, vanwege de inhoud van het spel. Namelijk: het naspelen van een rechtszaak.

Doel:

de gedetineerde meer inzicht te geven in het verloop van een rechtszaak; zich weerbaarder en met meer zelfvertrouwen op te stellen.

Het geheel kan eveneens op video worden opgenomen.

Benodigdheden:

potlood, papier, videoapparatuur, voorlichtingsboekjes over rechten en plichten van gedetineerden.

In overleg met de groep wordt een „zaak“ verzonnen.

De rollen worden verdeeld:

- officier van justitie; objectief
- president van de rechtbank; vaderlijk – minzaam
- rechter; redelijk, vriendelijk
- rechter; overdreven scherp – autoritair
- advocaat; objectief
- journalist; maakt een verslag van de zitting voor een krant
- griffier; minder belangrijk, kan eventueel door een begeleider worden gespeeld
- verdachte; redelijk, zelfbewust, niet onderdanig, niet emotioneel
- verdachte; erg emotioneel, agressief, onderbreekt, brutaal

De inhoud van de verschillende rollen kan schematies op papier worden uitgewerkt, zodat er wat houvast is bij het spelen.

De hele rechtszaak wordt nu tweemaal gespeeld:

éénmaal met de eerste „redelijke“ verdachte, éénmaal met de „agressieve“ verdachte.

Bij de uitspraak blijkt nu vaak dat de brutale verdachte een hogere straf krijgt dan de redelijke verdachte.

In een nagesprek kan hierop uitvoerig worden ingegaan.

De gedetineerden kunnen zich hierdoor bewust worden van het feit dat hun eigen gedrag mede het gedrag van anderen beïnvloedt.

Overigens zou het wellicht aardig zijn eens na te gaan in hoeverre men bij de rechtelijke macht beseft welke indruk het taalgebruik tijdens de rechtsgang op verdachten maakt. Een groot deel van de gedetineerden – voor het merendeel afkomstig uit sociaal zwakkere milieus – begrijpt totaal niets van hetgeen zich in de rechtszaal afspeelt. Die onzekerheid maakt hen agressief of totaal monddood.

Het rollenspel is een goede aanleiding om nader in te gaan op de rechten en plichten van verdachten en veroordeelden.

Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van de voorlichtingsboekjes die door het Ministerie van Justitie worden uitgegeven.

(U bent aangehouden, U moet terechtstaan, U werd veroordeeld etc.). Gedetineerden krijgen deze werkjes weliswaar uitgereikt, wanneer zij in het huis van bewaring arriveren, maar komen niet tot lezen of begrijpen de inhoud niet.

Ook kan iemand van bijvoorbeeld de Coornhert-liga worden uitgenodigd (vereniging voor strafrechthervorming), aan wie door de groep vragen worden gesteld.

Voorbeelden van vragen:

- als je vrij komt en je wilt opnieuw beginnen, hoe kun je dat het beste aanpakken?
- wat gebeurt er als je in hoger beroep gaat?
- als je een tijdje gezeten hebt, wat betekent dat voor je relatie met je vrouw, vriendin of vriend?
- als je klachten hebt over de behandeling in de gevangenis waar kun je dan terecht?

Enkele adressen waar gedetineerden zich kunnen
vervoegen:

- B.W.O., postbus 3017, Vlaardingen. tel: 010-357406
(kontributie f 1,- voor gedetineerden) postgiro
3635025
- Centrale Raad van Advies, Ministerie van Justitie,
Plein 2, Den Haag.
- Directie Gevangeniswezen, Den Haag.
- Raad van Beroep in elke gevangenis of huis van
bewaring.
- Advokatenkollektief, Zwaanshals, Rotterdam.

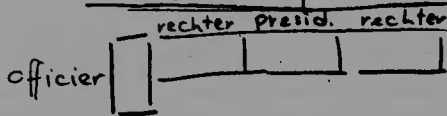
Het kan belangrijk zijn regelmatig te wijzen op
bijvoorbeeld het bestaan van de B.W.O. (Bond van
Wetsovertreders).

Of er wat informatie is achtergebleven kan getoetst
worden aan de hand van bv. een quiz.

Voorbeeld:

1. *Wat heb je vooral nodig om W.W. aan te vragen?*
2. *Bij wie moet je zijn voor de W.W.?*
3. *Bij wie moet je zijn voor de W.W.V.?*
4. *Hoeveel uitkeringsrecht heb je bij de W.W.?*
5. *Hoeveel uitkeringsrecht heb je bij de W.W.V.?*
6. *Wat betekenen de volgende afkortingen: W.W., W.W.V., W.A.O., A.O.W., A.W.W.?*
7. *Hoe krijg je een pro-deo advocaat?*
8. *Op hoeveel V.I. heb je recht?*
9. *Wie is de staatssekretaris van justitie?*
10. *Bij wie kun je gratie aanvragen?*
11. *Hoelang kun je maximaal in voorarrest zitten?*
12. *Van wie krijg je de dagvaarding?*
13. *Wat betekent „domicilie“?*
14. *Wat betekent „requisitor“?*
15. *Uit hoeveel rechters bestaat een meervoudige kamer?*
16. *Bij welke instantie kun je hoger beroep aantekenen?*
17. *Op welke tijden mag een advocaat de gedetineerden niet spreken?*
18. *Wie behandelt het vooronderzoek?*
19. *Bij wie kun je tijdens je verblijf in een huis van bewaring een andere advocaat aanvragen?*
20. *Hoelang kan maximaal T.B.R. duren?*
21. *Wie is de minister van justitie?*

voorbereiding rollenspel.

verdachte advocaat | getuigen

een aantal tafels en stoelen wordt zodanig opgesteld dat een enigszins levensrechte rechtbanksituatie ontstaat.

DE BOVENGENOEMDE VERDACHTE DIE OP SCHULDIG HEEFT GEMAAKT ZICH ~~MOEDER~~ OP ZIJN ECHTGENOTE, D.M.O.V. EEN BIJT DE SCHEDEL VAN DE VROUW GEHEEL TE VERBRIJZELEN.

Hij is tot deze misdaad gekomen doordat hij op terugkeerde in

zijn woning en toen zijn vrouw in het bed vindt met een ander ~~de~~ lid van mannelijk geslacht

gezien de achtergronden van de verdachte waaruit blijkt dat hij 2 1/2 jaar getrouwd was.

Aangezien er pr. dwt huwelijk wijzigingen waren, en het niet meer zo fijn liep.

Doordat de man onge-
roefde diensten heeft,
hij is buschauffeur, had
zijn vrouw vrijspel.

Doordat hij ~~aan~~ ver-
schillend dan weer wel
of niet thuis.

EN AANGEZIEN HET FEIT DAT DE MAN ONDER INVLOED VAN ALCOHOL OP DIE FATALE AVOND WAS, EN GEZIEN HET FEIT DAT ER VAAK RUIZIE IN HET HUIS WAREN, KAN IK DE REACTIE VAN DE MAN WEL DEGEELIJK VOORSTELLEN.

officiële
getuige

P.T. 8ap

Arrondissementparket R'dam

Dagvaarding van verdachte

~~Winkel~~
ELIPSE 80
ROTERDAM
ZONDER BEROEP

~~25~~ 01 1977
31 AUGUSTUS

Dat hij, zij of een meer andere dan hij op 10 okt dit jaar zijn echtgenote MARIA KATHELEENA SCHELDERS, met een hard voorwerp genaamd een hakbril, de schedel van Maria Kathelena Schelders heeft ingeslagen. Met voorbedachte raden en met opzet heeft ingeslagen.

leergang 5

Thema: „spanning” - „ontspanning” - in tekening uitvoeren - verbinding oud en nieuw milieu - associatiespel - werkstuk of verhaal - klei - kollages.

Doel:

creatief bezig zijn in verschillende materialen. Een duidelijker inzicht krijgen in wat „milieu” voor iemand betekent, en wat eraan zou kunnen veranderen. Creatief denken.

Benodigdheden:

papier, pennen, verf, vetkrijt, klei, tijdschriften, scharen, lijm.

* Het thema spanning-ontspanning wordt in de groep geïntroduceerd en nader gekoncretiseerd. Als voorbeeld de begrippen „oud-milieu - nieuw milieu”, die uit het thema naar voren kwamen. Oud milieu: betrekkelijke rust en zekerheid, je weet wat je hebt. Ook: we hebben geen doel in ons leven, daarom hebben we kicks nodig.

Nieuw milieu: de spanning waarmee je te maken krijgt als je met het oude milieu wilt breken en opnieuw beginnen. Alleen als je iets of iemand hebt om voor te leven heb je de moed om opnieuw te beginnen.

* Met de begrippen „oud milieu - nieuw milieu” kan een associatiespel worden gedaan. „Wat schiet je het eerst te binnen als je denkt aan oud milieu?”.

Bijvoorbeeld: verslaving, stelen, gezelligheid, cel, vrijheid...

Nieuw milieu: genegenheid, toekomst, leven, liefde, samenwerking...

Uit deze reeksen worden zinnen gevormd. Hiervoor kunnen verschillende procedures worden gevolgd:

■ ieder kiest een woord en schrijft hierbij een zin.

■ op het bord staan alle woorden genoteerd. De begeleider vraagt wie een zin maakt bij het woord „verslaving” enzovoort.

■ op het bord staan alle woorden genoteerd. Ieder roept een zin op het moment dat die hem te binnen schiet.

Uit elke categorie (oud milieu-nieuw milieu) wordt nu één zin gekozen.

* In de volgende bijeenkomst worden deze twee zinnen uitgebeeld door middel van een verhaal of een werkstuk (een tekening, een schildering, of een vetkrijttekening)

Bij deze opdracht kan de groep in twee subgroepen worden opgesplitst:

één groepje beeldt de zinnen uit (tekeningen e.d.), één groepje werkt de zinnen in een verhaal uit.

Gedetineerden denken meestal dat je gedachten op papier zetten moeilijker is dan tekenen, omdat je je achter een tekening veel meer zou kunnen verschuilen.

Het gevaar bestaat dat de „schrijvers” zich in eerste instantie benadeeld voelen. De begeleider kan dit probleem oplossen door erop te wijzen dat ook een tekening in de groep moet kunnen worden verklaard. Over het algemeen is het opvallend dat groepsleden die nieuw in de groep komen zich minder gemakkelijk uitdrukken dan degenen die al langer meedoen.

Dit is een goed hanteerbaar criterium ten aanzien van de produktevaluatie:

a) produkt in materiële zin (de werkstukken worden beter).

b) gedragsverandering (minder remmingen, spontaner gedrag).

Belangrijk is de tekeningen en verhalen uitvoerig met de groep na te bespreken, waardoor weer nieuwe gezichtspunten kunnen ontstaan.

Een volgende fase is het werken in klei, naar aanleiding van het thema. De tegenstelling oud milieu – nieuw milieu wordt nu meer symbolisch uitgewerkt. Bv: gesloten, agressieve, puntige vormen tegenover open, bolle, warme vormen. Behalve dat het werken met klei op zichzelf heel bevrijdend kan

zijn, wordt hierbij de nadruk gelegd op het uitdrukken van gevoelens door middel van symbolen.

De leergang kan worden afgesloten met het maken van collages. Gedetineerden kunnen zelf tijdschriften meebrengen.

In groepjes van twee kunnen teksten en foto's worden geselecteerd. De meeste jongens vinden dit een prettige ontspanning als afsluiting van een thema.

leergang 6

Oefening in samenwerken - „ganzebordspel“ maken naar aanleiding van uit de groep komende onderwerpen.

Doel:

samenwerken, informatie doorgeven en discussiëren over diverse instanties en onderwerpen; een spel maken dat geschikt is voor gebruik door alle gedetineerden.

Benodigheden:

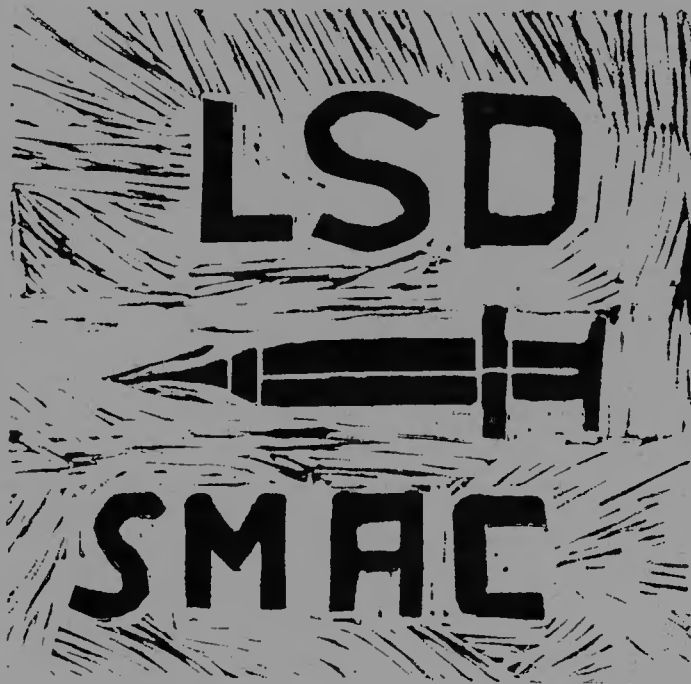
potlood, papier, karton, verf, kwasten, spaanplaat, boeklon, typemachine.

* Omdat voor het vervaardigen van het spel samenwerking van groot belang is, wordt eerst een oefening gedaan, waarbij men in feite gedwongen wordt om samen te werken.

De groep wordt in drieën gesplitst. De leden van ieder groepje gaan bij elkaar zitten en bepalen een onderwerp, dat door een ander groepje in een tekening moet worden uitgewerkt. Elk subgroupje schrijft de aanwijzingen op, waarmee een andere groep aan de slag kan gaan. Hiervoor kan bijvoorbeeld een half uur worden uitgetrokken. In het volgende uur kunnen de opdrachten worden uitgewerkt. Het laatste deel van de bijeenkomst wordt besteed om de werkstukjes in de gehele groep te bespreken.

* De eerstvolgende keer wordt het ganzebordspel geïntroduceerd. Uitleggen wat de bedoeling is en beginnen met een inventarisatie, d.w.z. iedereen zegt wat hij vindt dat in het spel moet voorkomen en waarom.

Voorbeelden: Arbeidsbureau, Jongeren Advies Centrum, W.W., werken, geld, heroïne, rechtbank, sociale zaken, stelen... etc.

De groep wordt nu opgesplitst in tweeën (tevorens afspreken!): één groep gaat werken aan de spelregels, de andere groep aan de vormgeving van het spel.

De eerste groep maakt voor elk onderwerp een afzonderlijke kaart op A4 formaat.

Bijvoorbeeld:

J.A.C.:

Je moet naar binnen voor inlichtingen en op antwoord wachten. Je gaat naar binnen omdat je het huis uitgetrapt bent, dus je wilt inlichtingen over kamers of een woning. Dat neemt enige tijd in beslag voor antwoord, dus 3 beurten overslaan. Je bent een junkie, dus als je niet kan wachten, ga je naar de brandkast. Je kunt dus kiezen: 3 beurten wachten of door naar de brandkast.

Heroïne: je hoeft niet te wachten, je mag nog een keer gooien. Je weet niets meer, het getal dat je gooit moet je terug lopen.

De teksten worden getypt en verfraaid met tekeningen, op karton geplakt en met boeklon bekleed. Elke kaart krijgt een nummer dat correspondeert met het nummer dat het onderwerp op het spel zelf heeft.

De vormgevingsgroep draagt de zorg voor het spel zelf. Het wordt eerst op stevig papier uitgetekend en geschilderd. De cijfers worden op het spel aangebracht. Op de cijfers die een onderwerp krijgen (korresponderend met de nummers op de kaarten) wordt dat onderwerp in letters vermeld en er wordt een passende tekening gemaakt.

Daarna wordt het geheel op spaanplaat opgeplakt, en eveneens met boeklon bekleed of gevernist.

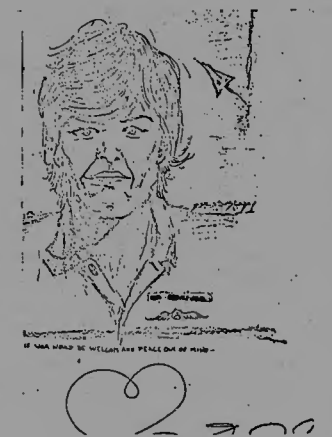
Maak het spel zo groot mogelijk, zodanig dat het ongeveer alle tafelruimte van de rekreatieruimte bedekt.

In de eerste plaats heeft een dergelijk kolossaal spel iets spektakulairs, er zal met plezier aan gewerkt worden.

Wanneer het spel door alle gedetineerden wordt gebruikt is het prakties dat een grotere groep jongens tegelijk kan deelnemen.

Tijdens het vervaardigen kunnen de leden van de vormgevingsgroep rond de tafel blijven zitten en aan hun eigen onderdeel werken, zonder dat zij elkaar voortdurend hinderen (het spel dat in het Rotterdamse huis van bewaring is vervaardigd heeft een afmeting van 12 m²).

Aan de hand van de spelregels kan verder op de verschillende items worden ingegaan. Over diverse instanties die genoemd zijn kan bijvoorbeeld meer informatie worden verstrekt en er kunnen personen van die instanties worden uitgenodigd om voorlichting te geven.

leergang 7

Het maken van een „gedetineerdenkrant“ met teksten, tekeningen en lino'sneden van gedetineerden.

Doel:

de communicatie onderling in het gehele huis van bewaring bevorderen; gedetineerden ertoe brengen hun gedachten op papier te zetten.

Benodigdheden:

pennen, papier, typemachine, O.l. inkt, verf, lino, mesjes, drukinkt, pers.

Het maken van een krant is in zoverre bijzonder, dat zij in het gehele huis van bewaring kan worden verspreid. Op die manier kunnen ook de andere gedetineerden en het bewakingspersoneel kennis nemen van een stukje werk dat tijdens musische vorming wordt gemaakt. Veel van hetgeen in zo'n krant verschijnt zal voor de anderen herkenbaar zijn en hen wellicht ook zelf tot daden inspireren.

* Aan de groepsleden kan worden voorgesteld ieder een pagina voor zijn rekening te nemen. Omdat de krant met tekeningen wordt aangevuld, kan iemand die verbaal niet sterk is een uitvoerige tekening of lino'snede maken met weinig tekst. Iemand anders zal liever een uitvoerig verhaal schrijven of een interview maken en dit aanvullen met een miniemere tekening. Door de combinatie van tekst plus tekening zal niemand zich echt bedreigd voelen door het idee een pagina te moeten vullen.

* Binnen de groep worden als eerste stap de onderwerpen geïnventariseerd, die in de krant zullen verschijnen. Het is niet de bedoeling dat hier streng de hand aan wordt gehouden. Integendeel, het is een middel om gedachten te ordenen en de

„ik-weet-niet-waarover-ik-moet-schrijven“ fase te ondervangen. Onderwerpen zijn bijvoorbeeld: wat kun je in de gevangenis zo al doen? Wat denk je over het werk in de gevangenis? Verslaafd zijn, vriendschap enzovoort.

Vormen die gebruikt worden zijn verhalen, gedichten, interview met één persoon, interview met iedereen in de groep of daarbuiten over een bepaald onderwerp. Het stencillen c.q. fotokopieëren van de krant zal waarschijnlijk door de begeleiders moeten gebeuren, omdat de faciliteiten binnen een huis van bewaring of gevangenis niet aanwezig zijn. Wel kan de groep helpen met het op volgorde leggen en nieten. Omdat de krant aan alle gevangenen wordt uitgereikt, moet wel tevoren met de directie overleg gepleegd worden en een proefexemplaar ter goedkeuring worden overlegd.

Een enkele maal zal iemand een stripverhaal bedenken, er kunnen puzzles worden gemaakt, enfin, alles wat maar geschikt is om in een krantje te worden afgedrukt.

Voor het vervaardigen van een krant zullen wel ca. 8 bijeenkomsten moeten worden gereserveerd.

leergang 8

Thema „de maatschappij“/samenleving, - tekst - linoleumsnijden - afdrukken - een gezamenlijk werkstuk maken - nabespreking.

Doel:

inzicht in het maatschappelijk samenspel vergroten, samenwerken, technieken aanleren van lino-snijden e.a.

Benodigheden:

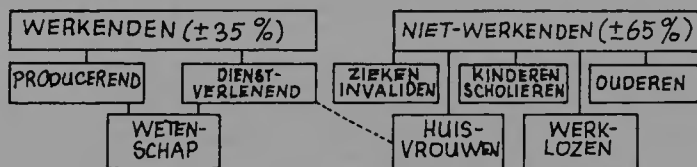
papier, potlood of pen, een kolossaal vel papier (eventueel samengesteld uit kleinere vellen), stukjes linoleum, linomesjes, verf, kwasten, linopers, afdrukinkt.

* „De maatschappij“, een zo vaag en obligaats begrip dat, met name voor de groeperingen voor wie deze leergangen zijn bedoeld, het moet worden gekonkretiseerd. Bij gedetineerden bestaat veelal de overtuiging dat „de maatschappij de schuld is van alles“ zonder dat zij een duidelijk beeld hebben van wat die maatschappij is.

Natuurlijk zijn er honderden doorsneden te maken. Als voorbeeld nemen we een indeling in mensen die „economisch nut“ hebben en mensen die dat niet hebben, dat wil zeggen, beroepsbevolking tegenover degenen die geen beroep uitoefenen.

(Het is overigens niet de bedoeling hieraan een waardeoordeel te verbinden!).

Een en ander kan eenvoudig worden voorgesteld in een blokschema:

Op een dergelijk schema is van alles aan te merken, het is allereerst al sterk gesimplificeerd. Om de gedachten op gang te brengen en een discussie uit te lokken bewijst het echter zijn nut.

Bijvoorbeeld: huisvrouwen werken wel, maar krijgen geen loon. Zij moeten derhalve in een andere categorie vallen. Zo zijn er vele voorbeelden te bedenken.

Aanvankelijk zullen de meningen over „de maatschappij“ zeer negatief zijn. Gedetineerden hebben over het algemeen weinig reden positief over de maatschappij te oordelen. In een gesprek kan een poging worden gedaan gedachten en meningen enigszins te nuanceren, zodat in de volgende fase niet alleen maar emotionele uitingen naar voren komen.

* Namelijk: „Stel je de maatschappij voor als een persoon. Wat zou je tegen die persoon willen zeggen? Gebruik zo weinig mogelijk woorden“. De korte uitspraken worden overgebracht op linoleum (in spiegelschrift!) en met linomesjes uitgesneden.

Vanzelfsprekend zullen deze uitspraken toch minder vleidend zijn. In het nagesprek kan dan weer worden teruggegrepen op de voorstelling van de maatschappij als een persoon. Bv. „Een persoon bestaat uit een grote hoeveelheid onderdelen, organen, cellen; al die onderdelen vormen samen het geheel en zijn van elkaar afhankelijk. Een dergelijke samenhang vind je ook in de maatschappij“. Het verloop van een dergelijk gesprek hangt uiteraard voor een groot deel af van de groep.

Terug naar het lino-snijden. Er kunnen diverse technieken worden toegepast: letters uitsnijden, omgeving niet; omgeving uitsnijden; of alleen de buitenste omlijnning van de letters. Voor degenen die nog nooit met lino hebben gewerkt is het aan te bevelen een vrij zachte, dikke kwaliteit linoleum te kiezen.

Het bezit van een linoper is ideaal; is die mogelijkheid er niet dan moet – helaas – met de hand worden afgedrukt.

Op een kolossaal vel wordt nu een lay-out gemaakt van de diverse teksten. De overblijvende gedeelten van het vel papier kunnen worden verfraaid met bij het onderwerp aansluitende, gezamenlijke schilderijen. Het geheel wordt gevernist en opgehangen.

Volgt het nagesprek.

In de praktijk is gebleken dat de meeste gedetineerden uit zichzelf niet bijzonder geïnteresseerd zijn in maatschappelijke problemen. Zij wijzen de maatschappij af en hebben niet het gevoel in die maatschappij deel te nemen. Via deze leergang wordt een poging gedaan de problemen „dicht bij huis” op een eenvoudige manier in een wat breder kader te plaatsen.

Interview-spel als kennismaking

De totale groep wordt verdeeld in subgroepjes van 3 personen. De begeleiders doen ook mee.

Doel:

kennismaking, luister/concentratie-oefening.

Van elk groepje is één persoon interviewer, hij stelt de vragen; één geïnterviewde en de derde notulist, hij mag niets zeggen, maar schrijft alles op. Na ongeveer een kwartier wisselt iedereen van rol. Een kwartier later gebeurt dit nogmaals, zodat iedereen elke rol heeft vervuld.

Wanneer allen aan de beurt zijn geweest, wordt er weer een grote groep gevormd. Iedereen is éénmaal notulist geweest en heeft dus een geschreven interview in zijn bezit. Om beurten leest ieder dit verhaal voor; de betreffende „geïnterviewde” mag commentaar geven en het verhaal eventueel aanvullen. De notulist weet op die manier of hij goed geluisterd heeft en goed geïnterpreteerd. Alle groepsleden hebben hun „levensverhaal” verteld, zonder meer los te hoeven laten dan zij zelf willen.

Gelijkenis-spel (meer geschikt als de groepsleden elkaar enigszins kennen)

Doel:

belangstelling en respect voor anderen bevorderen. Een willekeurig groepslid (A) neemt een ander lid van de groep in gedachten (B). Om beurten stelt iedereen een vraag aan A (ook B doet natuurlijk mee, niemand behalve A weet immers wie B is). Het vragen gaat als volgt:

Voorbeeld: „Stel dat de desbetreffende persoon een gebouw is, lijkt hij dan het meest op een flat, een boerderij of een vrij huis.“ „Als hij bestek is, is hij dan een vork, een mes of een lepel“.

De vragensteller noemt steeds drie voorwerpen, dieren of planten die tot één categorie behoren. A probeert eerlijk het voorwerp te kiezen dat het meest in relatie staat tot B. Degene die het eerst B raadt, wint. Wie fout raadt valt uit.

Wanneer B geraden is volgt een nagesprek; waarom associeert A deze bepaalde voorwerpen, dieren, planten met B. Wat vinden de anderen hiervan?

Begeleiders kunnen tijdens dit gesprek enigszins bijsturen en wijzen op de positieve eigenschappen van elk item.

Bijvoorbeeld: een cactus is wel stekelig van buiten, maar zacht van binnen, hij kan lang zonder voedsel overleven...

Concentratie-oefening

Eén groepslid maakt, zonder dat de anderen het zien, een tekening. Om de zaak niet te ingewikkeld te maken kunnen het best mathematische vormen worden gekozen, lijnen, driehoeken, cirkels e.d. Ieder heeft een pen of potlood en papier voor zich. De tekenaar probeert nu mondeling zijn tekening op de anderen te brengen, zodanig dat zij deze exakt kunnen natekenen.

Bijvoorbeeld: „Ga van de bovenkant van het blad tot een derde omlaag en vanaf links tot de helft naar rechts. Zet hier een stip. Teken een cirkel van 5 cm diameter, waarvan de bovenzijde de stip raakt... etc. etc.“

Van de tekenaar wordt verlangd dat hij precies weet te verwoorden wat er staat. De anderen moeten heel geconcentreerd luisteren.

De resultaten zullen nogal eens aanleiding zijn tot hilariteit!

Tentoonstelling

Het werk van gedetineerden heeft voor een groot deel betrekking op hun eigen situatie.

Een expositie van dit werk zal zeker een bijdrage kunnen zijn op weg naar meer begrip.

Vanuit het Bajesproject zijn twee vormen van exposeren voorbereid:

■ een tentoonstelling binnen het huis van bewaring. In alle bezoekenruimten is werk van gedetineerden opgehangen. Familie en vrienden van gevangenen kunnen zich op die manier een idee vormen van wat er tijdens musische vorming wordt gedaan, alsook advocaten, bewaarders en iedereen die enige connectie met het huis van bewaring geeft.

■ een tentoonstelling buiten het huis van bewaring. Er zijn afspraken gemaakt met het Hulp en Informatie Centrum in Rotterdam voor een expositie in de hal van het hoofdkantoor, een ruimte met een grote publiekdoorstroming.

Schilderingen, tekeningen, gedichten van gedetineerden worden hiervoor van passe partouts voorzien, op spaanplaat geplakt, met boeklon overtrokken en aan de achterzijde vastgeniet.

*Dit is een uitgave van de
Stichting Musicche Vorming Rotterdam
Calandstraat 7b, 3016 CA Rotterdam
Telefoon 010-361366
Samenstelling: Ellie Rietveld
Vormgeving: Jack de Coninck
Illustraties: deelnemers aan het
Bajesproject in het Rotterdamse Huis
van Bewaring.
Druk: DSW-Dordrecht*